

2η Διδακτική Ενότητα

Η πρακτική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας

Κείμενο αναφοράς: Αριστοτέλης, Προτρεπτικός πρὸς Θεμίσωνα, αποσπάσματα 8-9

α. Εισαγωγικά σχόλια:

Ο **Αριστοτέλης** στον *Προτρεπτικό* απευθύνεται στον ηγεμόνα της Κύπρου **Θεμίσωνα** και τον **παροτρύνει να επιδοθεί στη φιλοσοφία**. Ο **Αριστοτέλης**, βέβαια, δεν στοχεύει στον **Θεμίσωνα**. Στην πραγματικότητα και στη βαθύτερη σημασία του έργου είναι ένα **μήνυμα προς τους νεαρούς άνδρες** που συνέρρεαν στις αθηναϊκές σχολές, μια προσωπική ομολογία πίστης σε ένα ιδεώδες ζωής, τον θεωρητικό, φιλοσοφικό βίο.

Ο *Προτρεπτικός* συντέθηκε στα χρόνια που ο **Αριστοτέλης** ζούσε και δίδασκε ακόμη στην Ακαδημία. Θεωρείται βάσιμα ότι **αποτελεί απάντηση** στον λόγο του **Ισοκράτη** *Περὶ ἀντιδόσεως*, στον οποίο ο ρήτορας προβάλλει ένα εκπαιδευτικό πρότυπο πολύ διαφορετικό από αυτό της πλατωνικής Ακαδημίας. Ο **Ισοκράτης** υποστηρίζει ότι η αληθινή φιλοσοφία δεν έχει καμία σχέση με την παράδοση μελέτης της φύσης, όπως διαμορφώθηκε από τους προσωκρατικούς, δεν απαιτεί καμία μαθηματική προπαίδεια, όπως απαιτούσε ο **Πλάτων**, αλλά ταυτίζεται με την καθιερωμένη παιδεία, που αποβλέπει στην ρητορική ικανότητα και τις πρακτικές δεξιότητες στο στίβο της ατομικής και συλλογικής καθημερινότητας.

Στην απάντηση του **Αριστοτέλη**, όπως τη διαβλέπουμε στον *Προτρεπτικό*, είναι έντονη τόσο η **πλατωνική επιρροή** (π.χ. η διασύνδεση φιλοσοφίας και μαθηματικών), όσο και η **σωκρατική υποθήκη**: το επιτακτικό αίτημα να μη δεχόμαστε τίποτε ως αυτονόητα καλό ή κακό, αν δεν έχει προηγηθεί προσεκτικός έλεγχος· ζωή χωρίς αδιάκοπο (αυτο)έλεγχο, δεν αξίζει να τη ζει κανείς, διακήρυξε ο **Σωκράτης** στην απολογία του. Συγχρόνως όμως -και αυτό εκπροσωπεί ιδιαίτερα την επιστημονική ιδιοσυγκρασία και έφεση του ίδιου του **Αριστοτέλη**- μεγάλο βάρος του έργου πέφτει στην **καταξίωση της έρευνας και γνώσης της φύσης**.

Ο **Αριστοτέλης**, ακόμα, δίνει πολύ **υψηλή θέση στη φιλοσοφία και στην αξία της για μια ευτυχισμένη ζωή**. Η ύψιστη ενέργεια της ψυχής είναι η καθαρή νόηση που δεν εμπλέκεται σε πρακτικούς σκοπούς. Η φιλοσοφία, ως ελεύθερη πνευματική αναζήτηση στραμμένη στην έρευνα του θεού, του κόσμου και του ανθρώπου, βρίσκεται υπεράνω όλων των τεχνών και επιστημών· **στοχεύει άμεσα στην αλήθεια και μάλιστα στην αλήθεια της φύσης**.

Αν κρίνουμε από τον αριθμό των συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων, εθνικών και χριστιανών, που μιμήθηκαν τον αριστοτελικό *Προτρεπτικό*, θα δεχτούμε ότι το έργο αυτό είναι **ένα από τα φιλοσοφικά κείμενα με τη μεγαλύτερη στην αρχαιότητα επίδραση**.

Στο **Κείμενο αναφοράς** παρατίθενται **δύο επιχειρήματα** του **Αριστοτέλη** -ένα σε κάθε παράγραφο- που αποδεικνύουν την άποψή του πως **πρέπει να ασχολούμαστε με τη φιλοσοφία**.

β. Θέμα:

Η αναγκαιότητα της φιλοσοφίας στον ανθρώπινο βίο.

γ. Δομικά στοιχεία:**1. Πρώτη παράγραφος → Η δομή του πρώτου συλλογισμού:****1η Προκείμενη:** Το σώμα μας και όσα σχετίζονται με αυτό είναι όργανα.**2η Προκείμενη:** Όλα τα όργανα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τρόπο καλό και ωφέλιμο ή με τρόπο κακό και βλαπτικό.**3η Προκείμενη** (υπονοείται): Η φιλοσοφία μας διδάσκει τον καλό και ωφέλιμο τρόπο χρήσης των διαφόρων οργάνων.**Συμπέρασμα:** Άρα, πρέπει να φιλοσοφούμε.

Το συμπέρασμα του συλλογισμού έχει **δεοντολογικό χαρακτήρα**, καθώς διατυπώνεται με το ρηματικό επίθετο σε -τέος («φιλοσοφητέον») και τονίζεται ο χαρακτήρας αυτός με το επίρρημα «δεόντως» και το ρήμα «δεῖ».

2. Δεύτερη παράγραφος → Η δομή του δεύτερου υποθετικού συλλογισμού:**1η Προκείμενη** [Έχει την μορφή υποθετικής πρότασης]:

Να χρησιμοποιεί όλες τις άλλες γνώσεις («ἐπιστήμαι») και να τις κατευθύνει σύμφωνα με τη φύση τους μπορεί μόνο εκείνη η ακριβής γνώση (ἐπιστήμη) που:

α. Διαθέτει την ικανότητα της ορθής κρίσης.

β. Χρησιμοποιεί τη λογική.

γ. Έχει την ικανότητα της συνολικής θεώρησης του αγαθού.

(«Εἰ τοίνυν μόνῃ... χρῆσθαι πᾶσι καὶ ἐπιτάττειν κατὰ φύσιν δύναται»).

2η Προκείμενη: Η φιλοσοφία είναι εκείνη η ακριβής γνώση («ἐπιστήμη») που διαθέτει τα χαρακτηριστικά αυτά («ἥτις ἐστὶ φιλοσοφία»).**Συμπέρασμα:** Πρέπει με κάθε τρόπο να φιλοσοφούμε («φιλοσοφητέον ἐκ παντὸς τρόπου»).

Το συμπέρασμα και αυτού του συλλογισμού έχει **δεοντολογικό χαρακτήρα**, καθώς διατυπώνεται και αυτό με το ίδιο ρηματικό επίθετο σε -τέος («φιλοσοφητέον»).

Το περιεχόμενο της δεύτερης προκείμενης τεκμηριώνεται με τη μετοχική φράση «ὥς... περιεχούσης».

δ. Ερμηνευτικά σχόλια:

• Τὰ ὑποκείμενα πρὸς τὸν βίον ἡμῖν, οἷον τὸ σῶμα καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα, καθάπερ ὄργανά τινα ὑπόκειται, τούτων δ' ἐπικίνδυνός ἐστιν ἡ χοῆσις, καὶ πλέον θάτερον ἀπεργάζεται τοῖς μὴ δεόντως αὐτοῖς χρωμένοις: Το **πρώτο επιχείρημα** ξεκινά με τη διαπίστωση πως από τη φύση του ο άνθρωπος διαθέτει μέσα-όργανα, το σώμα του και τα μέλη του σώματος, με τα οποία μπορεί να εκτελεί κάθε δραστηριότητά του. Κατά τον **Αριστοτέλη**, ουσιαστικά το σώμα και τα μέλη του αποτελούν μέσα-όργανα που ελέγχονται από την ψυχή του ανθρώπου. Η φύση εφοδίασε τον άνθρωπο με τα όργανα αυτά, για να ενεργεί με φρόνηση και αρετή. Όμως, συχνά ο άνθρωπος τα χρησιμοποιεί χωρίς φρόνηση και αρετή, με αποτέλεσμα να βλάπτει τους άλλους ή/και τον εαυτό του, να προξενεί συμφορές, να προκαλεί δυστυχία στους άλλους ή/και στον εαυτό του.

• Δεῖ τοίνυν ὀρέγεσθαι τῆς ἐπιστήμης κτᾶσθαι τε αὐτὴν καὶ χρῆσθαι αὐτῇ προσηκόντως, δι' ἧς πάντα ταῦτα εὖ θησόμεθα. Φιλοσοφητέον ἄρα ἡμῖν, εἰ μέλλομεν ὀρθῶς πολιτεύσεσθαι καὶ τὸν ἑαυτῶν βίον διάξειν ὠφελίμως: Ο **Αριστοτέλης** εστιάζει στον ίδιο τον άνθρωπο τονίζοντας πως ο ίδιος είναι υπεύθυνος για τη στάση ζωής που πρέπει να τηρεί. Με μία **κλιμάκωση** τονίζει ότι η στάση αυτή πρέπει να είναι η εξής:

• ὁρέγεσθαι τῆς ἐπιστήμης δι' ἧς πάντα ταῦτα εὖ θησόμεθα: Ο ἄνθρωπος αρχικά πρέπει να επιζητά εκείνη τη γνώση με την οποία θα ενεργεί με τον κατάλληλο τρόπο, δηλαδή κάνοντας καλή χρήση όλων αυτών των οργάνων που διαθέτει από τη φύση του.

• κτᾶσθαι αὐτήν: Στη συνέχεια, πρέπει να προβαίνει στις ενέργειες με τις οποίες θα αποκτήσει αυτή τη γνώση (π.χ. μελέτη, έρευνα κ.λπ.).

• χρῆσθαι αὐτῇ προσηκόντως: Τέλος, πρέπει να χρησιμοποιεί τη γνώση που απέκτησε, αλλά το ζητούμενο είναι να τη χρησιμοποιεί με τον κατάλληλο τρόπο.

Με την κλιμάκωση αυτή δίνεται έμφαση στο ότι ο ἄνθρωπος πρέπει να χρησιμοποιεί τη γνώση με τον κατάλληλο τρόπο. Ο **Αριστοτέλης** τονίζει ιδιαίτερα την προϋπόθεση αυτή, διότι θεωρεί πως **συχνά συμβαίνει οι ἄνθρωποι να γνωρίζουν το σωστό, αλλά να μη θέλουν ή να μην μπορούν να το πράξουν**. Για παράδειγμα, κάποιος ξέρει πως τον βλάπτει να τρώει περισσότερο από αυτό που έχει ανάγκη ο οργανισμός του, αλλά δεν μπορεί να συγκρατηθεί και τρώει λαίμαργα. Ή, παίρνοντας ένα παράδειγμα από τη σύγχρονη εποχή, ξέρει κάποιος πως το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία, αλλά επιμένει να καπνίζει. Τη στάση αυτή, δηλαδή το να πράττει κάποιος το κακό μολονότι γνωρίζει ότι είναι κακό, την ονομάζει ο **Αριστοτέλης** **ἀκρασία**.

Στον *Προτρεπτικό* λοιπόν ο **Αριστοτέλης** επικεντρώνεται στις προϋποθέσεις για να ενεργεί ο ἄνθρωπος με τον ενδεδειγμένο τρόπο. Τονίζει πως η σωστή χρήση των σωματικών μέσων απαιτεί βαθιά, ολοκληρωμένη και τεκμηριωμένη γνώση («ἐπιστήμη»), ώστε να αποφεύγονται οι πιθανοί κίνδυνοι για την λανθασμένη χρήση τους.

Αυτήν την γνώση όμως ο ἄνθρωπος την αποκτά με τη **φιλοσοφία**, που είναι η θεωρητική γνώση των πρώτων αρχών και αιτίων. **Άρα, η ενασχόληση με τη φιλοσοφία κάνει τον ἄνθρωπο ικανό να ελέγχει και να κατευθύνει το σώμα του και τις αντίστοιχες δραστηριότητές του με τον σωστό τρόπο, αποφεύγοντας τους πιθανούς κινδύνους που θα προκαλούσε η λανθασμένη χρήση τους**.

Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το όφελος που θα αποκομίσει θα είναι **διπλό**:

α. Στην **δημόσια ζωή** θα ενεργεί ως πολίτης με τον ορθό τρόπο («ὁρθῶς πολιτεύεσθαι»).

β. Στον **ιδιωτικό του βίο** θα ενεργεί με τρόπο ωφέλιμο («ὠφελίμως»).

Άρα, ενώ η φιλοσοφία δεν έχει καμία άμεση χρηστικότητα (βλ. 1η Ενότητα), στην πραγματικότητα είναι **απολύτως χρήσιμη και ωφέλιμη στον ἄνθρωπο, αφού αφορά σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα και σε κάθε έκφανση της ζωής του ανθρώπου**. **Συμπέρασμα**: Γι' αυτό λοιπόν οι ἄνθρωποι πρέπει να ασχολούνται με τη φιλοσοφία («φιλοσοφητέον»).

• Ἔτι τοίνυν ἄλλαι μὲν εἰσιν αἱ ποιοῦσαι ἕκαστον τῶν ἐν τῷ βίῳ πλεονεκτημάτων ἐπιστῆμαι, ἄλλαι δὲ αἱ χρώμεναι ταύταις, καὶ ἄλλαι μὲν αἱ ὑπηρετοῦσαι, ἕτεραι δὲ αἱ ἐπιτάττουσαι, ἐν αἷς ἐστὶν ὡς ἂν ἡγεμονικωτέραις ὑπαρχούσαις τὸ κυρίως δὲ ἀγαθόν: Με το «ἔτι» εισάγεται ένα **δεύτερο επιχείρημα**, το οποίο ξεκινά με τη διαπίστωση πως υπάρχουν διαφορετικά πεδία γνώσεων («ἐπιστῆμαι»).

ἐπιστήμη: ακριβής γνώση. Αντίστοιχα, το ρήμα **ἐπίσταμαι** σημαίνει «γνωρίζω καλά», «γνωρίζω με βεβαιότητα». Η **ἐπιστήμη** υπερβαίνει την απλή εμπειρική μάθηση αλλά και τη γνώση μιας τέχνης. Αποτελεί σύνολο τεκμηριωμένων γνώσεων

σε συγκεκριμένο και διακριτό τομέα του επιστητού. Άρα, κατά τον **Αριστοτέλη**, η **ἐπιστήμη** συνδέεται άμεσα με τη λογική λειτουργία του ανθρώπου.

Θυμίζουμε εδώ την τριμερή διάκριση των **ἐπιστημῶν** που έκανε ο **Αριστοτέλης**, την οποία είδαμε στην 1η Ενότητα. Θυμίζουμε επίσης ότι ο **Αριστοτέλης** συμπεριλαμβάνει την τέχνη στην ἐπιστήμην, καθώς θεωρεί ότι και η **τέχνη συγκροτείται από γνώσεις που υπερβαίνουν την απλή εμπειρία, αφού έχουν προκύψει από γενίκευση της εμπειρίας**. Γι' αυτό και, όπως λέει, κάποιον που κατέχει μια τέχνη τον θεωρούμε σοφότερο από κάποιον που απλώς έχει μια εμπειρική γνώση, μολονότι συχνά ο τελευταίος είναι πιο ικανός σε πρακτική δραστηριότητα. «Έτσι εξηγείται που σε κάθε περίπτωση πιστεύουμε ότι οι αρχιμάστοροι είναι πολυτιμότεροι και καλύτεροι γνώστες και σοφότεροι από τους χειροτέχνες» (*Μετὰ τὰ φυσικά*, 981b).

Πρέπει όμως να προσέξουμε πως, μολονότι ο **Αριστοτέλης** στην ἐπιστήμην συμπεριλαμβάνει και την τέχνη (ἐπιστήμη ποιητική), **συνήθως στον λόγο του διακρίνει την τέχνη από τις άλλες επιστήμες, για να τονίσει τον μη χρηστικό χαρακτήρα της επιστήμης-φιλοσοφίας**.

Το επιχείρημα της δεύτερης παραγράφου:

Το επιχείρημα ξεκινά με τη διαπίστωση πως **καθένα από τα πεδία γνώσεων έχει διαφορετική στόχευση**:

- Άλλα πεδία γνώσεων («ἐπιστήμαι») μας προσφέρουν όσα είναι **ωφέλιμα στη ζωή μας** (π.χ. οι τέχνες). Τις γνώσεις αυτές τις ονομάζει και βοηθητικές («ὕπηρετοῦσαι»).

- Άλλα πεδία γνώσεων μας **δείχνουν τον τρόπο χρήσης** των ωφέλιμων αυτών γνώσεων (π.χ. η πολιτική φιλοσοφία). Τις γνώσεις αυτές τις ονομάζει καθοδηγητικές («ἐπιτάττουσαι»). Στη συνέχεια τις χαρακτηρίζει ηγεμονικότερες («ἡγεμονικωτέραις»), γιατί αυτές αποσκοπούν στο κατεξοχήν αγαθό και άρα από τη φύση τους είναι ανώτερες από τις άλλες και έχουν τον ρόλο να τις καθοδηγούν.

Η παραπάνω ιδέα τονίζεται με δύο αντιθέσεις:

- «αἱ ποιοῦσαι ἕκαστον τῶν ἐν τῷ ≠ «αἱ χρώμεναι ταύταις»
βίῳ πλεονεκτημάτων ἐπιστήμαι»
- «αἱ ὑπηρετοῦσαι» ≠ «αἱ ἐπιτάττουσαι»

Με άλλα λόγια, ο **Αριστοτέλης** θεωρεί πως ο άνθρωπος οφείλει να υποτάξει όλες τις επιμέρους γνώσεις σε μία κεντρική καθοδήγηση, προκειμένου να συγκλίνουν όλες στην επίτευξη ενός κεντρικού στόχου («τὸ κυρίως ὃν ἀγαθόν»), που είναι η εὐδαιμονία. Αυτήν την καθοδήγηση πάνω στις επιμέρους επιστήμες μόνο η φιλοσοφία μπορεί να την ασκήσει.

- Εἰ τοίνυν μόνη ἡ τοῦ κρίναι ἔχουσα τὴν ὀρθότητα καὶ ἡ τῷ λόγῳ χρωμένη καὶ ἡ τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα, ἥτις ἐστὶ φιλοσοφία, χρῆσθαι πᾶσι καὶ ἐπιτάττειν κατὰ φύσιν δύναται, φιλοσοφητέον ἐκ παντὸς τρόπου, ὥς μόνης φιλοσοφίας τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀναμάρτητον ἐπιτακτικὴν φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ περιεχούσης: Για να δικαιολογήσει ο **Αριστοτέλης** τη θέση του πως η φιλοσοφία είναι η μόνη κατάλληλη για την καθοδήγηση των επιμέρους πεδίων γνώσεων, αρχικά δηλώνει με τις επιθετικές μετοχές «ἔχουσα», «χρωμένη» και «θεωροῦσα» τα **ιδιαιτέρως χαρακτηριστικά** που πρέπει να έχει η «ἐπιστήμη» η οποία θα κατευθύνει όλα τα άλλα πεδία γνώσεων σύμφωνα με τη φύση τους και στη συνέχεια με την αιτιολογική μετοχή «ὥς περιεχούσης» τεκμηριώνει τη θέση του πως η

φιλοσοφική αναζήτηση είναι η μόνη πνευματική δραστηριότητα που διαθέτει τα χαρακτηριστικά αυτά. Συγκεκριμένα:

α. Έχει ως οπλισμό της την ικανότητα της **ορθής κρίσης** («ή τοῦ κρίνειν ἔχουσα τὴν ὀρθότητα», «τὴν ὀρθὴν κρίσιν», «ἀναμάρτητον φρόνησιν»).

β. Για την επίτευξη του στόχου της χρησιμοποιεί τη **λογική** («ή τῷ λόγῳ χρωμένη») -και μάλιστα τον **ορθό λόγο-**, εφόσον στα χαρακτηριστικά της είναι η ορθοκρίσια.

γ. Διαθέτει την ικανότητα της **συνολικής θεώρησης του αγαθού** («ή τὸ ὅλον ἀγαθὸν θεωροῦσα», «τὸ κυρίως ὃν ἀγαθόν»), δηλαδή μπορεί να συλλάβει ολοκληρωμένα και με ακρίβεια το **αγαθό** στο οποίο αποσκοπεῖ ο άνθρωπος, όχι γιατί αποτελεί μέσο για την επίτευξη ενός επόμενου σκοπού, αλλά επειδή είναι ο **απώτατος σκοπός και η τελική κατάληξη του ανθρώπινου βίου**. Το αγαθό αυτό, το οποίο ο **Αριστοτέλης** χαρακτήρισε και ως «τὸ ἀκρότατον πάντων τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν», είναι η εὐδαιμονία.

ε. Ενδιαφέρουσες επισημάνσεις:

✱ Είναι εμφανείς: **α.** η **τελολογική θεώρηση** (τέλος = σκοπός) που χαρακτηρίζει την αριστοτελική σκέψη και στις δύο παραγράφους, **β.** η αντίληψη πώς **ὅ,τι παράγει η φύση είναι το καλύτερο**, απ' όσα παράγουν οι άνθρωποι, **γ.** η διαχρονική αρχαιοελληνική αντίληψη της **ισόρροπης σχέσης ανάμεσα στην ιδιωτική και δημόσια ζωή, όπου προτεραιότητα έχει η δημόσια ζωή**.

✱ Ο **λόγος** ασκεί **ηγεμονικό ρόλο στην ψυχή** και τη ζωή του ανθρώπου. Πρόκειται για την πλατωνική αντίληψη η οποία επανέρχεται και στον **Αριστοτέλη** (πρβ. διάκριση των μερών της ψυχής) με διαφορετικό τρόπο.

✱ Η **φιλοσοφία επιδρά ολιστικά στον άνθρωπο**: **α.** η φιλοσοφία μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στον **έλεγχο του ανθρώπινου σώματος** και να θέσει τις κατευθυντήριες γραμμές στις οποίες ο κάθε άνθρωπος θα μπορέσει να το διαχειριστεί προς όφελός του και **β.** η φιλοσοφία μπορεί επίσης να κατευθύνει **το πνεύμα και τις επιμέρους γνώσεις προς τη σωστή πρακτική αξιοποίησή τους**.

✱ Στο συγκεκριμένο κείμενο ο **Αριστοτέλης** αναδεικνύει την **ωφελιμότητα της φιλοσοφικής δραστηριότητας στην καθημερινότητα του ανθρώπου**, απορρίπτοντας την εικόνα του «απόμακρου φιλοσόφου» που η λαϊκή αντίληψη της εποχής, αλλά και ο **Ισοκράτης** είχαν (βλ. Παράλληλο κείμενο 1). Η διαφοροποίηση αυτή σε σχέση με το υστερότερο απόσπασμα από τα *Μετὰ τὰ φυσικά* (βλ. 1η Ενότητα) **δεν συνιστά αντίφαση ή ανακολουθία**. Η στοχοθεσία των δύο κειμένων είναι εντελώς διαφορετική.

✱ Ο **Αριστοτέλης** στον *Προτρεπτικό* εκθέτει τις προσωπικές του απόψεις και καταστρώνει το προσωπικό του ιδεώδες για την ανθρώπινη τελείωση. Είναι εύλογο σε ορισμένες περιπτώσεις να υπάρχει μία **ρητορική χροιά**, ως ένα βαθμό προπαγανδιστική, **εμμένοντας σε δεοντολογικές διατυπώσεις**.

✱ Η **δεοντολογική διατύπωση των συμπερασμάτων ενέχει στοιχεία της αποκαλούμενης φυσιοκρατικής πλάνης**, η οποία συνίσταται στο γεγονός ότι σε συμπεράσματα συλλογισμών εμφανίζεται το πρέπει, ενώ στις προκείμενες υπάρχει μόνο το είναι (περιγραφικές προτάσεις). Υποπίπτουμε σ' αυτή,

όταν επιχειρούμε να προσδιορίσουμε το ηθικό μας χρέος βάσει παραγόντων έξω από αυτό.

Παράλληλα κείμενα

Παράλληλο κείμενο 1: Πλάτων, Θεαίτητος, 173e-174b

Η εικόνα του απόμακρου, απόκοσμου και αποστασιοποιημένου από τα εγκόσμια φιλοσόφου, είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη μέχρι και τις ημέρες μας. Ο **Σωκράτης** ο ίδιος έπεσε θύμα αυτού του στερεότυπου (πρβ. κωμωδία *Νεφέλες* του Αριστοφάνη). Η απόμακρη αυτή στάση ερμηνεύεται από την ανάγκη για μία καθολικότερη προσέγγιση του κόσμου, χωρίς κατ' ανάγκην να είναι ανέφικτη η συμμετοχή στην καθημερινότητα και στις ανάγκες της.

Παράλληλο κείμενο 2: Αριστοτέλης, Πολιτικά, Α 4.4-6, 1259a6-19

Η ιστορία του **Θαλή** αναδεικνύει τη διάκριση στόχων και του διαφορετικού τρόπου θεώρησης των πραγμάτων ανάμεσα σε μία γνώση θεωρητική και ελεύθερη ή σε μία γνώση με έμφαση στην εμπειρία και στις πρακτικές ανάγκες. Πάντως κανένα από αυτά τα ανέκδοτα (βλ. και στο Παράλληλο κείμενο από τον *Θεαίτητο*) για τον **Θαλή** δεν πρέπει να λογίζεται ως αυστηρά ιστορικό. Δείχνουν πάντως πολύ γλαφυρά ότι από αρκετά νωρίς οι Έλληνες έβλεπαν στον **Θαλή** τον τυπικό φιλόσοφο, αν και ο ίδιος ο **Θαλής** ήταν πασίγνωστος για τα πρακτικά του ενδιαφέροντα. Ο **Πλάτων** αρεσκόταν να κοροϊδεύει τους προσωκρατικούς.

Παράλληλο κείμενο 3: Κωστής Παλαμάς, Ταμβοι και Ανάπαιστοι, 29

Είναι γνωστό ότι ο **Παλαμάς** θεωρείται «τέκνο της νεωτερικότητας και επιπλέον του θετικισμού του 19ου αιώνα και συμμερίζεται την **απόρριψη της υπερβατικής ή υπερφυσικής μεταφυσικής**, του μεταφυσικού δυϊσμού (του χωρισμού του εντεύθεν και του επέκεινα), **υιοθετεί ως δεδομένη την ενδοκοσμικότητα**, την απόλυτη κατάφαση της εγκόσμιας ζωής». Για τη φιλοσοφία στην ποίηση ο **Παλαμάς** είχε πει: «είναι η ποίηση τέχνη, βέβαια, στις εντονότερες και τις βαθύτερες στιγμές της, φιλοσοφική, όμως πολύ διαφορετική από τη σκέψη μιας φιλοσοφίας καθαρής· ο ποιητής όσο κι αν συναντιέται διαβατικά, και στην ουσία και στη μορφή ακόμα, με το φιλόσοφο, **η αλήθεια είναι πως, καλά καλά, διανοούμενος δεν είναι ούτε μεταφυσικός ούτε επιστημονικός, μας πως είναι, πραγματικά και απλούστατα, φιλόλογος**». Κι ακόμα: «Άλλο η φιλοσοφική σκέψη κι άλλο η φιλοσοφική συγκίνηση. Ο σοφός φέρνεται από την πρώτη. Ο ποιητής, συχνά, δέρνεται από τη δεύτερη».

Ο **Παλαμάς** ως σκεπτικιστής, εξού και το ποίημα «Σκέψη», ανήκει κυρίως στο μεγάλο ρεύμα της φιλοσοφίας της ζωής. Συστατικά της αποτελούν η αναγνώριση του πρωτείου του «βιόκοσμου», άρα η αποδοχή της σημασίας και των άλλων πλευρών και δυνάμεων του ανθρώπου, εκτός από τις διανοητικές, των συναισθημάτων, των βιωμάτων και των παθών, η αντίθεση στη νοησιαρχία και τον ιντελεκτουαλισμό. **Άρα η απόρριψη του κακώς εννοούμενου ασκητισμού, η θετική στάση προς την πλησμονή και τη χαρά της ζωής, προς το σώμα.**